

НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ РЕГІОНІВ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ МАЙНА В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто окремі елементи майнового оподаткування в Україні. Розглянуто міжнародний досвід використання різних методів оподаткування майна. Представлено економічно обґрунтовані авторські пропозиції щодо удосконалення оподаткування транспортних засобів з метою поповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: майно, рухоме майно, транспортний засіб, оподаткування, майновий податок, предмети розкоші.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены отдельные элементы имущественного налогообложения в Украине. Рассмотрен международный опыт использования разных методов налогообложения имущества. Представлены экономически обоснованные авторские предложения по усовершенствованию налогообложения транспортных средств с целью пополнения доходной части местных бюджетов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: имущество, движимое имущество, транспортное средство, налогообложение, имущественный налог, предметы роскоши.

ANNOTATION. The article researches particular elements of the property taxation in Ukraine. International experience of the usage of different methods of property taxation is revealed. The author's economically sound suggestion to improve of the vehicle taxation for the purpose of increase of revenues of the local budgets.

KEY WORDS: property, movable property, vehicle, assessed tax, luxury.

Постановка проблеми. Фінансова криза 2007—2010 років означила межі розвитку національних економік на основі зовнішніх запозичень, до числа країн, які найбільше постраждали, належить Україна, сукупний борг якої перевищує допустимі межі, лягаючи тягарем на наступні покоління. Як не дивно, проте, незважаючи на століття розвитку, економічна наука повернулася до своїх першоджерел, рекомендуючи національним урядам наслідувати поведінку пересічного домогосподарства, тобто витрачати не більше того, скільки зароблено, а запозичення обмежити ви-

ключно інвестиційними проектами, які дозволять у майбутньому заробляти набагато більше. Такі прості істини доволі важко реалізувати на практиці через соціальні гарантії, які підтримують соціально-економічні системи у більш-менш стабільному балансі, запобігаючи соціальним вибухам.

У зв'язку з тим, що зовнішні джерела надзвичайно обмежені на середньострокову перспективу, Україні, як і більшості країн периферії, доведеться шукати внутрішні джерела фінансування для покриття витрат на обслуговування зовнішнього боргу та надання відповідним ресурсів для перспективного розвитку. Зважаючи на те, що потенціал приватизації у якості джерела фінансування в Україні практично вичерпано (додамо, у своїй більшості бездарно — на поточне споживання), а банки цілком логічно готові надавати кредити лише на умовах вигідних для себе, залишається єдиним шляхом пошук можливості для збільшення податкових надходжень за рахунок джерел, які відмінні від виробництва й праці.

Тінізація соціально-економічної діяльності в Україні на рівні, який приблизно дорівнює 50 %, довела безрезультатність намагання оподатковувати доходи й видатки українських громадян через існування різноманітних схем, у яких задіяні чиновники різноманітних рангів і можливостей. Єдиним реалістичним джерелом поповнення дохідної частини консолідованого бюджету залишається майно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку дослідників І. Мазур та Н. Габельчук, нерухомість є унікальним об'єктом, здатним забезпечити стабільний та прогнозований дохід [7, с. 62].

Схожої думки дотримується С. Митяй, який стверджує, що набір характеристик нерухомості дозволяє легко визначити її власника, візуалізувати та встановити базу оподаткування [8, с. 111].

Н. Бобох пропонує поділити нерухомість на групи за функціональним призначенням: житлова, виробнича та комерційна з метою оподаткування, при цьому в українських реаліях віддається перевага оподаткуванню на основі площі об'єкта через нерозвиненість ринку та заниження реальної вартості об'єкта в угодах купівлі-продажу [6, с. 17].

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень оподаткування майна в Україні, додаткової уваги потребують можливості оподаткування рухомого майна з метою удосконалення виконання дохідної частини місцевих бюджетів України.

Метою дослідження є обґрунтування методики оподаткування рухомого майна на рівні регіонів України у контексті вирішення проблеми наповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

Основні результати дослідження. Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ), майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю [2]. Майнові права визнаються речовими правами. У свою чергу, згідно зі ст. 179 ЦКУ, річ — це предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

На сучасному етапі елементи майнове оподаткування в Україні представлені акцизний податком, збором за першу реєстрації транспортного засобу, платою за землю та податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України (далі — ПКУ) [1], до місцевих податків належить податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Поза увагою в Україні значною мірою знаходиться рухоме майно, перш за все транспортні засоби.

У світовій практиці рухоме майно відіграє важливу роль у наповненні місцевих бюджетів. Під майнове оподаткування у Франції підпадають в основному юридичні особи. Податок на майно господарюючих суб'єктів не повинен перевищувати 1,5 % його вартості. Ставка податку на автотransпортні засоби підприємств та компаній коливається в залежності від кількості автомобілів та потужності двигуна. Особливістю податкової системи держави є те, що сума податків з прибутку та майнових податків не повинна перевищувати 85 % усього доходу платника [11, с. 350].

До групи місцевих податків віднесено податок на майно в Грузії. Його сплачують особи, у яких на території держави є майно, що підлягає оподаткування, або в користуванні чи володінні перебувають земельні ділянки. Для юридичних осіб, окрім земель, об'єктом оподаткування виступають основні засоби, що знаходяться на балансі, не змонтовані пристрої, незавершені капітальні вкладення і нематеріальні активи. Для фізичних осіб, окрім землі, об'єктами оподаткування є нерухоме майно, легкові автомобілі, яхти, катера, літаки, вертольоти. Ставка податку не може перевищувати 1 % від балансової залишкової вартості — для юридичних осіб, або 1 % вартості майна — для фізичних осіб. Окрім того, ставка податку на нерухоме майно для фізичних осіб диференціюється в залежності від величини доходів отриманих платником у діапазоні від 0,05 до 0,8 % ринкової вартості майна [11, с. 349]. Подібно до оподаткування особистого майна

оподатковується майно юридичних осіб. Ці податки поєднує об'єкт оподаткування — сукупна вартість різних видів майна за вирахуванням зобов'язань, пов'язаних з володінням чи розпорядженням, та інших пільг, що надаються.

Ураховуючи вищенаведений міжнародний досвід, необхідно зазначити, що в умовах надмірного розшарування населення України за розміром доходів оподаткування майна виступає ефективним методом вилучення частини доходів, які були сформовані за рахунок тіньових схем. На першому етапі пропонуємо застосувати прогресивну шкалу оподаткування щодо такого майна, як нерухомість (земельні ділянки та споруди) та транспортні засоби. Ставка даного податку пропонується на рівні 0,15 % від ринкової вартості об'єкта (знаходиться на одному з найнижчих рівнів у світовій практиці) для більшості випадків та 0,5 % до майна, яке належить до так званої елітної групи: елітні житло, автомобілі, літаки, яхти тощо. Критерій елітності буде встановлюватися у залежності від ринкової ціни об'єкту, який оподатковується.

На нашу думку, платниками податку повинні виступати фізичні та юридичні особи. У випадку резидентів під оподаткування повинно потрапляти належне їм майно незалежно від місця його розташування або реєстрації, тобто у тому числі нерухоме майно, яке належить їм на правах власності в інших країнах, транспортні засоби, які належать їм на правах власності та зареєстровані в інших країнах. Нерезиденти повинні сплачувати майновий податок лише з того майна, яке належить їм на правах власності та знаходиться, зареєстровано або використовується з метою отримання прибутку або задоволення особистих потреб на території України (крім транзитних транспортних засобів).

Доцільно змінити систему пільг, скасувати надання пільг категоріям платників, а надавати пільги безпосередньо певним об'єктам. Логічним у сучасних умовах є позбавлення пільг релігійних і благодійних організацій, через значні обсяги участі останніх у різноманітних тіньових схемах. Благодійні організації не повинні мати у своєму розпорядженні об'єкти нерухомості, транспортні засоби та інше майно, яке логічним чином суперечить духу й напрямку їхньої діяльності, на кшталт елітних будівель і легкових автомобілів, решту можна сплатити. Релігійні діячі успішно поєднують проповідницьку діяльність з високоприбутковим бізнесом, тому буде не гріх оподатковувати частину майна, яка належить церквам як юридичним особам та робітникам метафізичної діяльності — як фізичним особам.

В українських ЗМІ постійно повторюється думка про те, що кілька олігархічних сімей захопили 90 % національного багатства України, тому цілком логічним є оподаткування цього багатства.

Таблиця 1

ЦІНА АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ В 2009 р.*

Частка, %	Ціна, євро	Медіанна ціна, євро	Середня медіанна ціна, євро	Середня медіанна ціна, грн
25	6500—10000	8250	14 012,50	161 143,75
20	10000—15000	12500		
19	15000—22000	18500		
18	4000—6500	5250		
10	22000—35000	28500		
6	понад 35000	35000**		
2	до 4 тис.	2000		

* Складено автором на основі [4].

** За відсутності інформації щодо верхньої межі у якості медіанної взято мінімальну ціну у даному ціновому інтервалі.

Схожа ситуація спостерігається щодо транспортних засобів. У сегменті легкових автомобілів межею елітності можна вважати ціну легкового автомобіля, яка починається з 35 тис. євро або 402,5 тис. грн (за курсу 11,5 грн/євро).

Варто відзначити, що продажі нових легкових авто в Україні в 2010 р. склали 162,595 тис. (на 0,2 % більше, ніж у 2009 р.). У 2009 р. в Україні було продано 162,3 тис. нових легкових авто, що на 74 % менше, ніж у 2008 р. [9]. У результаті на початок 2011 року парк автомобільної техніки в Україні перевищив 9 млн од. (табл. 2).

Таблиця 2

ПАРК АВТОМОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ В УКРАЇНІ СТАНОМ НА 01.01.2011*

Автомобільна техніка	Кількість, млн од.	Частка, %
Легкові автомобілі	7,849	83,3
Вантажні автомобілі	1,394	14,8
Автобуси	0,175	1,9
Усього:	9,418	100,0

* Складено автором на основі [3].

Ураховуючи те, що середня медіанна ціна легкових автомобілів в Україні складає 14 012,5 євро або 161 143,75 грн (за курсу 11,5 грн/євро) (табл. 2), а загальна кількість автомобілів сягає 9,4 млн од., база оподаткування автомобільної техніки складає мінімум 131,97 млрд євро або еквівалент 1,52 трлн грн. За умови оподаткування за ставкою 0,15 %, загальні доходи консолідованого бюджету можуть скласти 0,2 млрд євро або 2,3 млрд грн.

Суттєвий податковий потенціал мають літальні апарати. Мінімальна вартість літальних апаратів складає 50—60 тис. євро (мова йде про автожири). Вартість гвинтокрилів коливається від 100 тис. дол. до 3 млн дол. США. Наприклад, бувший у використанні Robinson-44 обійдеться в середньому в 250 тис. дол. США при ціні нового 450—470 тис. дол. США залежно від комплектації [12]. За даними Державної авіаційної адміністрації України, у країні зареєстровано 2 000 бізнес-літаків, 1 000 приватних легких літаків, 20 поршневих і 50 газотурбінних гвинтокрилів. У той же час, за оцінками учасників ринку, безпосередньо в приватній власності перебуває більше 70 ділових літаків (бізнес-джетів) і не менша кількість гвинтокрилів [10]. Відсутність деталізованої інформації не дозволяє оцінити потенційну податкову базу, проте безперечно літальні апарати належать до категорії предметів розкоші, тому до них може бути застосовано підвищену ставку оподаткування майна в розмірі 0,5 % від вартості майна.

Аналогічна ситуація складається з катерами та яхтами, точну кількість та загальну вартість яких на даний момент нам підрахувати не вдалося (табл. 3).

Таблиця 3

ЦІНА ВОДНИХ СУДЕН В УКРАЇНІ*

Тип судна	Ціна, млн дол. США	Ціна, млн євро	Ціна, млн грн
Офіс на воді	0,3	—	2,4
Теплохід	0,15—1	0,17—2,2	1,2—25,3
Готель на воді	0,7—1,5	1,5-4	5,6—46
Житловий будинок на воді	0,3	—	2,4
Яхта	0,085—7	0,055—2,5	0,633—56
Річний танкер	0,5	—	4
Катер	0,013—0,05	—	0,104—0,4
Буксир	—	0,17—0,9	1,955—10,35
Лайнер	—	1,7	19,55

* Складено автором на основі [13].

Таким чином, необхідно зазначити, що оподаткування майна в Україні має суттєві перспективи в контексті наповнення дохідної частини консолідованого бюджету України. За умови впровадження прогресивної шкали оподаткування 0,15—0,5 % від ринкової вартості майна: житлова нерухомість здатна поповнити консолідований бюджет щорічно мінімум на 1,619 млрд дол. США або 12,954 млрд грн (за курсом 8 грн/дол. США); автомобільний транспорт — на 0,2 млрд євро або 2,2 млрд грн (за курсом 11,0 грн/євро).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Ураховуючи вищенаведене, необхідно адаптувати ефективний міжнародний досвід оподаткування майна фізичних і юридичних осіб в українських умовах з метою: 1) поповнення дохідної частини консолідованого бюджету; 2) зменшення розриву між багатими прошарками та рештою населення; 3) перенесення податкового навантаження з праці на капітал; 4) протидії спекулятивному споживанню та спрямуванню коштів на виробничі цілі в реальний сектор економіки; 5) запобігання монополізації на ринку нерухомості, зокрема житлової та комерційної.

Потенційний дохід держави у вигляді додаткових надходжень від оподаткування рухомого майна складатиме мінімум: автомобільний транспорт — на 0,2 млрд євро або 2,2 млрд грн (за курсом 11,0 грн/євро).

У зв'язку з цим необхідно здійснити такі інституційні зміни:

- прийняти зміни до Податкового кодексу України із запровадження майнового податку з фізичних і юридичних осіб, серед яких передбачити запровадження прогресивної шкали оподаткування майна за ставками 0,15—0,5 % від ринкової вартості об'єкта оподаткування;

- передбачити, що резиденти повинні сплачувати майновий податок з усього майна, яке належить їм на правах власності незалежно від місця розташування та реєстрації;

- передбачити, що нерезиденти повинні сплачувати майновий податок лише з того майна, яке належить їм на правах власності та знаходиться, зареєстровано або використовується з метою отримання прибутку або задоволення особистих потреб на території України (крім транзитних транспортних засобів);

- у випадку несвоєчасної оплати майнового податку передбачити процедуру продажу об'єкта оподаткування з метою погашення податкових зобов'язань.

Перспективними для подальшого дослідження виступають уточнення податкового потенціалу транспортних засобів, у тому числі повітряних і водних.

Література

1. *Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI* // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
2. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV* // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
3. *Автомобільна статистика України (стислий огляд)* // Офіційний сайт Асоціації автовиробників України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrautoprom.com.ua>.
4. *Авторинок України: «дно» кризи вже пройдено?* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://autoban.pp.ua>.
5. *Блонська В. І.* Майнове оподаткування як елемент податкових систем в економіках добробуту / В. І. Блонська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.4. — С. 122—129.
6. *Бобох Н. М.* База оподаткування як один з елементів системи оподаткування нерухомості / Н. М. Бобох // Наукові записки. «Серія економіка» ВНУ ім. Л. Українки. — Вип. 15. — 2010. — С. 13—20.
7. *Мазур І. М.* Особливості впровадження майнового оподаткування в Україні на прикладі податку на нерухомість / І. М. Мазур, Н. В. Габельчук // Науково-інформаційний вісник. — 2010. — № 2. — С. 60—67.
8. *Митяй С. А.* Система оподаткування нерухомості України: сучасний стан та шляхи реформування / С. А. Митяй // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2010. — № 31. — С. 111—116.
9. *Обсяг продажів легкових автомобілів в Європі в 2010 р. скоротився на 5,5 %* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rbc.ua>
10. *Ті, що летять по хвилях* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/orgsrc/~2/0/4539/124717>
11. *Фрадинський О. А.* Вітчизняний та світовий досвід еволюції оподаткування нерухомого майна / О. А. Фрадинський // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 6. — Т. 4. — С. 346—351.
12. Офіційний сайт компанії з продажу літальних апаратів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tuning-store.com.ua/tune/28947-V_Ukraine_poyavilis_giropłany_po_cene_vnedorozhnika.html
13. <http://www.kapitanua.com>

Стаття подана до редакції 19.10.2011